Nederlands Dagblad 24 november 2006

Ecologisch experiment met de wisent

Ecologisch onderzoek moet uitwijzen of wisenten in de Kennemerduinen kunnen gedijen. FOTO GPD/LEO LINNARTZ

AN ONZE REDACTIE WETENSCHAP

De wisent, een Europese variant van de bizon, wordt uitgezet in de Kennemerduinen. Nog deze maand bezint de beheerder met het verhogen van het bestaande raster met daarop schrikdraad in het centrale deel van het Kraansvlak, een ruim tweehonderd hectare groot gebied ten zuiden van Overveen en Zandvoort. Een groep van zes of zeven wisenten wordt in de loop van 2007 losgelaten.

PWN Waterleidingbedrijf Noord-Holland spreekt van een uniek natuurproject, omdat de met uitsterven bedreigde wisent in een natuurlijke omgeving wordt uitgezet in plaats van in een dierentuinen of park. „We zijn ontzettend benieuwd wat de invloed van dit dier is op het landschap onder Nederlandse omstandigheden en hoe de omgeving reageert op zijn aanwezigheid," zegt Leon Terlouw van PWN.

Het gebied is van oudsher gesloten voor het publiek. Ideaal dus voor een experiment, vindt PWN. Na verloop van tijd zullen boswachters mogelijk excursies houden in het wisentengebied. De confrontatie met de wisent zal verrassend zijn: het dier heeft een imposante gestalte. Een volwassen stier kan duizend kilogram wegen. Ter vergelijking: een doorsneekoe noteert vierhonderd kilogram.

Aan de zuidoostkant van het gebied, bij Overveen, komt een – eveneens omheind – uitzichtpunt bij een drinkplaats. Dit uitzichtpunt is wandelend te bereiken vanaf bezoekerscentrum De Zandwaaier. Voorts zijn er in de nabije omgeving van het Kraansvlak, bijvoorbeeld bij restaurant De Bokkedoorns, voldoende hoge duintoppen die als uitzichtpunt kunnen dienen.

PWN maakte al enkele jaren geleden bekend te overwegen de wisent als grote grazer in het duingebied te introduceren. Door diverse omstandigheden – zure regen, weinig konijnen – vergrassen en verstruiken de duinen waardoor de dynamiek van het landschap verloren dreigt te gaan. Dynamiek is nodig om een gevarieerde natuur te verkrijgen en te behouden.

Er lopen al konikpaarden en Schotse Hooglanders in de duinen die voor de benodigde begrazing zorgen. De wisent zou het grovere werk voor zijn rekening kunnen nemen door het houtopslag weg te vreten en de duinen plaatselijk om te woelen zodat verstuivingen ontstaan. Kortom, er komt meer beweging in de duinen en dat is wat de beheerder wenst.

Twee jaar lang heeft PWN onderzocht of de introductie van de wisent kans van slagen zou hebben, waarbij vooral is gezocht naar draagvlak en adequate financiering. Het resultaat is positief. PWN heeft samenwerking gezocht en gevonden met ARK Natuurontwikkeling, Stichting Duinbehoud en Kritisch Bosbeheer. Ook zijn vakgroepen van twee universiteiten (Groningen en Nijmegen) bij het project betrokken om de ecologische effecten te bestuderen.

Fondsen

Duinbehoud en Kritisch Bosbeheer hebben de fondsverwerving voor hun rekening genomen. Het hele project kost ongeveer 600.000 euro. Nog steeds wordt met de pet rondgegaan, maar zestig procent van het benodigde budget is inmiddels opgehaald. PWN draagt vooral in natura bij door het beschikbaar stellen van de grond (ruim tweehonderd hectare, zeg vierhonderd voetbalvelden) en personeel.

ARK gaat komende tijd proberen een wisentkudde te kopen en zal het beheer verzorgen. Ekogrijp doet het dagelijkse toezicht. Dit ecologische beheerbedrijf, gevestigd op het Overveense landgoed Koningshof, bezit en verzorgt al driehonderd grote grazers in het Nationaal Park Zuid-Kennemerland.

Het aanschaffen van de wisenten is geen gemakkelijk opgave, laat Leo Linnartz van ARK doorschemeren. „Er zijn genoeg beesten te krijgen, maar je hebt expertise nodig om een goede kudde samen te stellen. Het moet een sociale groep zijn."

Wisenten leven in een zogeheten matriarchaal sociaal stelsel: een oma aan het hoofd van een aantal dochters. De leidkoe geeft al haar kennis door aan haar dochters. Stieren trekken weg als ze uit de puberteit zijn; volwassen stieren leven solitair. „We zoeken dus naar een leidkoe met twee of drie dochters. De groep moet liefst ook gewend zijn aan schrikdraad."

In het Kraansvlak is voldoende voedsel voor de dieren. „We voeren ze in principe niet bij," zegt Leon Terlouw. Maar, vult Linnartz aan, „we hebben vanuit overheidswege wel te maken met een zorgplicht. Met strenge winters en heel veel sneeuw zullen we zonodig bijvoeren."

„Ook houden we de gezondheid van de dieren nauwlettend in de gaten. We schakelen indien nodig een dierenarts in. Wij hanteren als principe: een wild dier tot zijn recht laten komen en toch voldoen aan je zorgplicht."

Fokken

Om te begrijpen waarom de initiatiefnemers zo zorgvuldig handelen, schetst Linnartz de situatie van de wisent begin jaren negentig. De soort was ernstig bedreigd met uitsterven. Er leefden nog hoogstuit vijftig exemplaren.

„Met twaalf wisenten uit dierentuinen is een zorgvuldig fokprogramma opgezet. Hieruit zijn twee stamboeklijnen ontstaan: de Kaukasus- en Laaglandlijn. De uitvoerders van het programma houden sindsdien nauwgezet bij hoe de populaties zich ontwikkelen. De genetische basis is zo smal, dat je je geen fouten kunt veroorloven."

Het fokprogramma heeft in elk geval als voorlopig resultaat opgeleverd dat de directe dreiging met uitsterven is afgewend. Toch hoeft er maar een keer een dodelijke virusvariant uit te breken en het is gedaan met de populatie. Daarom zijn de dieren verspreid over Europa uitgezet in reservaten.

Inmiddels lopen er ongeveer drieduizend wisenten rond in parken in Zweden, Polen, Slowakije, Duitsland, Frankrijk, Letland en Wit-Rusland. In Nederland bevindt zich een kudde van ongeveer twintig dieren in Natuurpark Lelystad. Dit park is echter klein van oppervlak. De wisenten leven hier in een niet-natuurlijke omgeving. Niet te vergelijken dus met het Kraansvlak.

PWN en ARK willen in de Kennemerduinen een zo raszuiver mogelijke groep loslaten. De proef in Kraansvlak geldt voorlopig voor een periode van vijf jaar. De reden dat het bestaande raster wordt verhoogd met schrikdraad is dat de wisent een wild dier is. „Ze mijden mensen, trekken zich graag in het bosgebied terug, maar ze kunnen agressief reageren als zij zich in het nauw gedreven voelen." Wat gebeurt er als tijdens een storm een boom op het raster valt en het schrikdraad is uitgeschakeld? „Dan verschijnt op iemands gsm meteen een sms-bericht", zegt Terlouw. „Nemen we maatregelen. Is het hek kapot en ontsnapt er een wisent, dat komt het dier aan alle zijden van het Kraansvlak voor nóg een hek te staan."